

*Podstawową potrzebą człowieka jest to,
żeby mieć kogoś, kto go natchnie tak,
by stał się tym, kim może i pragnie być.*

Ralph Emerson

AUTORSKI PROGRAM

ZAJĘĆ POZALEKCYJNYCH

Z GEOGRAFII

DLA SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH

Urszula Bartoszek

2010

Recenzja

Programu zajęć pozalekcyjnych z geografii dla szkoły ponadgimnazjalnej

Program opracowany przez Panią Urszulę zgodny jest z podstawami programowymi obowiązującymi w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum w roku 2010. Autorka umieściła w programie cele kierunkowe przewidziane do realizacji w szkole ponadgimnazjalnej jako kontynuację głównych zadań szkoły. Zaproponowała *Test na wejście* wraz z kluczem odpowiedzi, umożliwiający szybką diagnozę grupy.

Treści Programu podzielone na 9 działów. W każdym dziale wyodrębnione są tematy sugerujące zakres treści oraz szczegółowe przewidywane osiągnięcia ucznia. Proponuje też przykładowe procedury osiągania tych celów, pozostawiając nauczycielowi dużą swobodę ich doboru w zależności od możliwości szkoły i grupy. Program na zrealizowanie zakładanych treści przewiduje 60 godzin z możliwością modyfikacji co do ilości godzin w poszczególnych działach. Zwraca szczególną uwagę na treści trudniejsze wymagające indywidualnych ćwiczeń wskazanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. Do programu dołączony jest wykaz podręczników i innych pomocy dydaktycznych dla ucznia, scenariusz zajęć. Autorka proponuje przede wszystkim aktywizujące, warsztatowe metody nauczania. Zwraca też uwagę na formy pracy, ponieważ pracując z uczniami osiągającymi niższe wyniki edukacyjne bardzo ważny jest czynnik motywujący, uczniowie mogą śmiało komunikować się pomiędzy sobą i z nauczycielem. Służy temu również ocena pracy po każdym dziale, gdzie autorka zakłada aktywność ucznia w samoocenie i kontroli własnych postępów w nauce poprzez rozwiązywanie zdań maturalnych. Nauczyciel ma bardzo szybką informację zwrotną o przyroście wiedzy i umiejętności. Sugeruje częste, celowe wykorzystanie komputera. Część zajęć przewiduje poza szkołą, ponieważ zajęcia terenowe przybliżają uczniowi własne środowisko, utwierdzają też w przekonaniu o potrzebie zgłębiania wiedzy z zakresu nauk przyrodniczych.

Program jest elastyczny, można go dostosować do możliwości intelektualnych uczniów i wyposażenia danej szkoły. Polecam do wykorzystania na zajęciach pozalekcyjnych.

Barbara Żelasko

Spis treści

Wstęp	3
1. Cele edukacyjne ogólne	4
2. Cele edukacyjne przedmiotowe	6
3. Procedury osiągnięcia celów.....	9
4. Zalecane warunki realizacji programu	10
5. Ramowy rozkład treści programowych według działów.....	12
6. Szczegółowy rozkład treści programowych według działów.....	13 - 21
7. Ewaluacja programu.....	22
8. Test na wejście z geografii do gimnazjum. Klucz odpowiedzi.....	23 – 26
9. Scenariusze zajęć	27 – 29, 30 – 32
10. Wykaz pomocy i materiałów.....	33
11. Bibliografia	34

Wstęp

Inspiracją do napisania Program zajęć pozalekcyjnych z geografii dla szkoły ponadgimnazjalnej była analiza egzaminu maturalnego z geografii przeprowadzonego w roku 2010 oraz 2009 i 2008 zawarta w Raporcie, analizach, badaniach i *Komentarzu* opracowywanym przez Centralną Komisję Egzaminacyjną.

Geografia jest najchętniej wybieranym przedmiotem maturalnym, około 40% uczniów w latach wcześniejszych i 22,5 % w roku 2010 (w związku ze zmianą formy egzaminu maturalnego). Pomimo uszczegółowienia zakresu treści wyniki nie są zadowalające. Wielu też uczniów nie przystępuje lub nie wybiera przedmiotu dodatkowego na maturze z obawy o niski wynik.

Program zajęć pozalekcyjnych opracowałam na podstawie analizy egzaminów maturalnych, własnego doświadczenia jako nauczyciel, egzaminator i doradca metodyczny. Każdy etap edukacyjny wymaga innego spojrzenia na realizację treści i wymagań stawianych uczniowi. Realizacja treści podstawy programowej będzie możliwa jedynie wtedy, gdy uczeń zrozumie zjawiska, procesy i zależności oraz ich przydatność w życiu codziennym.

Inną trudnością dla ucznia obok opanowania treści nauczania jest wykorzystanie zdobytych wiadomości i umiejętności do precyzowania odpowiedzi (lub wybierania właściwej) na egzaminie maturalnym.

Zajęcia pozalekcyjne niewątpliwie przyczynią się do pomocy uczniom w osiągnięciu wyższych wyników edukacyjnych oraz podniesienia własnej samooceny.

1. Cele edukacyjne ogólne

Geografia jest przedmiotem interdyscyplinarnym, wspomagającym realizację zadań stawianych przed szkołą zapisanych w Podstawie programowej kształcenia ogólnego IV etapu kształcenia.

W zakresie **nauczania** są to:

- Poznawanie wymaganych pojęć i zdobywanie rzetelnej wiedzy w zakresie umożliwiającym podjęcie studiów lub ułatwiającym zdobycie zawodu,
- Dochodzenia do rozumienia, a nie tylko pamięciowego opanowania przekazywanych treści,
- Rozwijanie zdolności różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych),
- rozwijania zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego,
- traktowanie wiadomości przedmiotowych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie,
- poznawanie zasad rozwoju osobowego i życia społecznego,
- poznawanie dziedzictwa kultury narodowej postrzeganej w perspektywie kultury europejskiej i światowej.

W zakresie nabywania **umiejętności** są to:

- planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią odpowiedzialności,
- efektywnego współdziałania w zespole,
- rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
- poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi,
- odnoszenia do praktyki zdobytej wiedzy oraz tworzenia potrzebnych doświadczeń i nawyków,
- rozwijanie sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań.

W zakresie **zadań wychowawczych** praca szkoły ukierunkowana jest na:

- rozwijanie dociekliwości poznawczej, ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie,
- poczucie użyteczności przedmiotu jak i całej edukacji
- poszukiwanie, odkrywanie i dążenie na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia wielkich celów życiowych i wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie,
- przygotowanie się do życia w rodzinie, społeczności lokalnej i w państwie,
- kształtowanie w sobie postawy dialogu, umiejętności słuchania innych i rozumienia ich poglądów.

Program ten kładzie duży nacisk na elementy wychowawcze ponieważ krótki okres adaptacji i przebywania w szkole ponadgimnazjalnej młodzieży z różnych środowisk nie sprzyja budowaniu więzi, wzajemnej pomocy i zaufania. Na zajęciach pozalekcyjnych możemy więc wspierające rozwój intelektualny i osobowy, kształtować postawy i umiejętności kluczowe takie jak:

- ✓ umiejętności współpracy w grupie i komunikacji,
- ✓ odpowiedzialności za stan najbliższego otoczenia,
- ✓ szacunku do powierzonego sprzętu i mienia,
- ✓ szacunku do ludzi i przyrody,
- ✓ kształtowanie postaw asertywnych i umiejętności argumentowania swoich poglądów,
- ✓ umiejętności obiektywnej postawy wobec własnych opinii,
- ✓ postawy samozadowolenia i satysfakcji z własnych osiągnięć,
- ✓ pozytywnej motywacji i wiary we własne możliwości,
- ✓ dążności do poszukiwania zależności w środowisku przyrodniczym i holistycznego pojmowania świata,,
- ✓ szacunku do rozmówcy.

2. Cele edukacyjne przedmiotowe:

Cele edukacyjne w zakresie kształcenia na poziomie podstawowym:

1. Rozszerzenie wiedzy niezbędnej do rozumienia zjawisk oraz charakteru i dynamiki procesów zachodzących w środowisku geograficznym w skali lokalnej, krajowej (geografia Polski), wielkich regionów i świata.
2. Poznanie, zrozumienie interpretowanie związków przyczynowo-skutkowych i funkcjonalnych w różnych skalach przestrzennych i czasowych.
3. Zdobycie umiejętności geograficznych niezbędnych do stosowania w praktyce opanowanej wiedzy geograficznej.
4. Przekonanie o potrzebie uczestnictwa w rozwoju własnego regionu i Polski oraz podejmowania działań na rzecz zachowania ich dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.
5. Zrozumienie złożoności świata, współzależności jego poszczególnych elementów i gotowości w jego przekształcaniu zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Szkoła stwarza możliwości do osiągnięcia celów ogólnych i przedmiotowych poprzez realizację **treści nauczania zapisanych w Podstawie programowej**. Część uczniów mających trudności w nauce (wynikające z różnych przyczyn) ma szansę uczestniczyć w zajęciach pozalekcyjnych. Jak wykazuje praktyka szkolna wiele z tych celów może być osiągnięta dodatkową pracą, odpowiednio dobranymi ćwiczeniami, wyrównywaniem i uzupełnianiem wiedzy.

Celem realizacji tego programu jest przypomnienie i opanowanie niektórych treści z poprzedniego etapu kształcenia, co pozwoli uczniowi na poszerzenie wiadomości i zdobywanie nowych umiejętności w szkole ponadgimnazjalnej.

Na realizację programu przewidziano 60 jednostek tematycznych . Treści nauczania zasugerowane są przez w/w opracowanie powinny być modyfikowane zgodnie z potrzebami uczniów określonymi po diagnozie wstępnej oraz możliwościami i wyposażeniem placówki oświatowej. Program składa się z 9 działów zbliżonych do ogólnego podziału treści przewidzianych do realizacji w liceum. Nauczyciel przy wprowadzeniu niewielkich zmian może korzystać z różnych działów w dowolnym czasie w zależności od aktualnie

realizowanego materiału w poszczególnych klasach. Wyrównanie wiedzy pozwoli uczniowi zrozumieć praktyczne zastosowanie wiedzy w życiu codziennymi i odbiorze zmian zachodzących w różnych częściach świata. Opis treści oraz osiągnięcia edukacyjne ucznia zapisane z wykorzystaniem czasowników operacyjnych sugeruje jakie oczekiwania stawia przed uczniem i nauczycielem współczesna oświata.

Program zwraca uwagę na powtarzające się trudności i najczęściej popełniane błędy ucznia w pracach pisemnych. Jego realizacja pozwoli uzupełnić wiadomości z przedmiotu, a także przystąpić i zdać egzamin maturalny.

Standardy wymagań egzaminacyjnych (Rozporządzenie MENiS z 10 kwietnia 2003) wyprowadzone z podstawy programowej uszczegóławiają jej treści i są podstawą przeprowadzania egzaminu zewnętrznego. W obrębie każdego z obszarów uczniowie mieli i nadal mają różnorodne problemy.

Obszary:

- I. Wiadomości i rozumienie
- II. Korzystanie z informacji
- III. Tworzenie informacji

Powtarzającym się problemem jest brak umiejętności formułowania odpowiedzi zgodnej z poleceniem, słabe wykorzystywanie wiedzy z innych nauk matematyczno-przyrodniczych, a także słabe wykorzystywanie różnych źródeł w tym mapy. W poniższym wykazie wybrano najważniejsze obszary pracy na zajęciach, zaproponowane w ***Szczegółowym rozkładzie treści według działów***, czyli:

1. Stosowanie właściwego języka geograficznego do udzielania rzeczowej, zwięzłej odpowiedzi na wymagany poleceniem temat.
2. Lokalizowanie zjawisk, wydarzeń, obiektów na mapach: regionu, Polski, świata.
3. Umiejętność dostrzegania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym.
4. Interpretacja materiałów źródłowych - tabel, wykresów, fotografii, tekstu popularno-naukowego.
5. Obliczenia matematyczno-geograficzne: skala, treści astronomiczne, wskaźniki demograficzne.
6. Przetwarzanie danych statystycznych i kształcenie umiejętności wyciągania wniosków.
7. Analizowanie i interpretacja treści mapy.

Umiejętność czytania barwnej mapy szczegółowej jest niezmiernie ważną częścią egzaminu, a także często wykorzystywaną umiejętnością w życiu codziennym.

Przykładowy zakres umiejętności sprawdzanych na egzaminie to, np.

- ✓ wyznaczanie współrzędnych geograficznych,
- ✓ obliczanie rozciągłości równoleżnikowej i południkowej,
- ✓ wyróżnianie konsekwencji rozciągłości geograficznej,
- ✓ obliczanie wysokości górowania Słońca,
- ✓ obliczanie różnicy czasu,
- ✓ lokalizowanie obiektów na mapie
- ✓ dokonywanie pomiarów matematyczno-geograficznych, np. odległości, powierzchni rzeczywistej i na mapie; spadku rzeki lub terenu; wysokości względnej, bezwzględnej, temperatury,
- ✓ identyfikowanie form terenu, zjawisk, procesów,
- ✓ porównywanie obiektów przyrodniczych i antropogenicznych
- ✓ odczytywanie cech ukształtowania powierzchni na podstawie profilu topograficznego lub batymetrycznego,
- ✓ opisywanie i określanie cech: form terenu, sieci rzecznej, osadniczej, zagospodarowania,
- ✓ określanie wzajemnych związków przyczynowo-skutkowych między elementami środowiska oraz działalności człowieka a środowiskiem,
- ✓ ocenianie kształtowania środowiska przez człowieka,
- ✓ prognozowanie zmian, projektowanie działań – np. trasy wycieczki, podróży.

Uczeń powinien także częściej pracować z planem, schematem czy profilem. Taką możliwość daje nam korzystanie z publikacji *Zadania na mapach konturowych i topograficznych* przygotowane i opracowane jako zbiór zadań dla ucznia (Wydawnictwo Demart). Badania CKE wykazały, że w roku 2010 najtrudniejszą częścią spośród siedmiu zadań z mapą było obliczenie wysokości względnej, co wskazuje na brak umiejętności czytania rysunku poziomicowego oraz legendy mapy. Ta sama umiejętność nie była także opanowana w ubiegłych latach co wskazuje na pilną potrzebę i wskazówkę do pracy dla nauczyciela.

Podobnie jest z czytaniem map tematycznych- administracyjnej Polski i politycznej świata (np. kraje w których trwają konflikty zbrojne).

3. Procedury osiągnięcia celów

Program zajęć pozalekcyjnych z geografii dla szkoły ponadgimnazjalnej przeznaczony jest dla uczniów mających trudności w nauce, potrzebujących więcej czasu i ćwiczeń na przyswojenie wiadomości oraz wymagających innych metod nauczania. Nauczyciel powinien tworzyć atmosferę życzliwości, przełamania barier w kontakcie ucznia z nauczycielem. Należy zwracać uwagę na indywidualne możliwości ucznia dobierając odpowiednie zadania co do treści, ilości poleceń i stopnia trudności. Praca na zajęciach powinna wyzwolić chęć pokonywania trudności, samodzielne dociekanie zależności w środowisku geograficznym. Należy w miarę możliwości, jak najwięcej zajęć prowadzić w formie ćwiczeniowej, aby wzmocnić poczucie użyteczności tego przedmiotu oraz motywacji do nauki i ogólnej aktywności ucznia. Na wszystkich zajęciach uczniów powinien mieć stały dostęp do *słowników pojęć geograficznych*, ponieważ analiza wyników maturalnych wykazała, że uczniowie nie rozumiejąc poleceń udzielają błędnej odpowiedzi. Często też posługują się mową potoczną. Należy także parafrazować pojęcia typu *wyjaśnij, opisz*, gdyż uczniowie nie stosują się do wskazanej czynności.

Podczas zajęć powinno się stosować **metody praktyczne**, takie jak:

- ćwiczenia techniczne (np. rysowanie profilu terenu, pomiar wysokości),
- metody badawcze (obserwacje).

Większość lekcji można prowadzić **aktywizującymi metodami** nauczania, np.

- gry dydaktyczne (w tym gry dyskusyjne),
- gry dydaktyczne z użyciem komputera (programy multimedialne, płytki CD dla ucznia dołączone do podręczników)
- metaplan,
- „burza mózgów”,
- metoda projektu,
- drzewo decyzyjne, inne.

W związku z trudnościami w czytaniu ze zrozumieniem, bardzo cenną byłaby **metoda tekstu przewodniego**, zarówno w terenie, jak i na zajęciach tradycyjnych.

Materiały CKE dostarczają informacji o tym, że uczniowie nie znają pojęć. Opanowanie terminologii geograficznej można kształcić poprzez np. rozwiązywanie i tworzenie nowych krzyżówek.

Formy pracy uzależnione są od zastosowanej metody.

Na początku zajęć polecam **pracę w dwójkach**, tak, by uczniowie otworzyli się na współpracę pomiędzy sobą, następnie proponuję jak najwięcej **ćwiczeń indywidualnych**. Uczeń przystępujący do egzaminu maturalnego musi posiadać umiejętność samodzielnego podejmowania decyzji. **Pracę zespołową** należy stosować przy podsumowywaniu tematu, gdzie każdy uczeń może wykazać się opanowanymi już umiejętnościami.

Program zawiera praktyczny układ treści umożliwiający nauczycielowi sprawne korzystanie. Tematy lekcji sugerują treść materiału do realizacji podczas zajęć. Po każdym dziale zaproponowane jest dokonywanie ewaluacji - rozwiązywanie zadań maturalnych dający informację zwrotną nauczycielowi, który na bieżąco może uzupełniać nieopanowane treści, a także uczniowi, który może skorzystać z pomocy nauczyciela lub wykorzystać te informacje do samokształcenia. W 4 kolumnie *Szczegółowego rozkładu treści programowych* proponuję najważniejsze procedury. Nauczyciel w miarę możliwości własnych i posiadanych środków dydaktycznych zamierzone cele może osiągnąć przy zastosowaniu własnych sprawdzonych procedur dostosowanych do możliwości intelektualnych uczniów.

4. Zalecane warunki realizacji programu

Liczba godzin - 60

Liczba uczniów w grupie – do 10

- ✓ Możliwość korzystania z pracowni geograficznej wyposażonej w niezbędne pomoce dydaktyczne, takie jak; mapy ściennie, globusy, okazy skał, atlasy, słowniki.
- ✓ Możliwość obserwacji, ćwiczeń w terenie przy użyciu podstawowego sprzętu, np. gnomon, przyrządy do geometrii, taśma miernicza, kompas, mapa, itd.
- ✓ Możliwość prowadzenia obserwacji terenowych, np. rzeźba terenu, praca rzeki, itd.
- ✓ Możliwość odbycia części zagadnień programowych w np. w stacji meteorologicznej, biurze turystycznym, biurze pracy, ośrodku edukacyjnym przy parku narodowym

lub innym środowisku pozaszkolnym w celu kształcenia motywacji do zdobywania wiedzy geograficznej.

- ✓ Dostęp do biblioteki szkolnej w celu poznawania i korzystania z różnych źródeł wiedzy geograficznej: czasopisma, atlasy, albumy itd.

Wyposażenie pracowni w podstawowy sprzęt audiowizualny (laptop, rzutnik multimedialny, ekran)dostęp do Internetu i inne pomoce takie jak:

- płyty CD z zadaniami, programy komputerowe,
- modele przestrzenne, kolekcje skał, przekroje glebowe,
- tablice, plansze, foliogramy,
- tellurium,
- podręczniki, zeszyty ćwiczeń, zbiory zadań (patrz wyżej- praca z mapą).

Współczesny świat pełen jest przemian gospodarczych , społecznych i politycznych. Podstawa programowa dla ucznia kończącego szkołę ponadgimnazjalną przewiduje następujące osiągnięcia:

1. Posługiwanie się terminologią geograficzną.
2. Rozszerzenie wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu – człowiek środowisko, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów przestrzennych.
3. Korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej: map, planów, roczników statystycznych, zdjęć, profili, przekrojów, rysunków, czasopism, przewodników, literatury popularnonaukowej, Internetu, GIS-u i innych.
4. Selekcjonowanie, porządkowanie, analizowanie i interpretowanie informacji o zmianach środowiska geograficznego oraz sytuacji społecznej, politycznej i ekonomicznej.
5. Prezentowanie wyników analiz geograficznych różnymi metodami graficznymi (w tym kartograficznymi) i statystycznymi.
6. Dostrzeganie i analizowanie relacji między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego oraz działalnością człowieka w skali globalnej, regionalnej i lokalnej.
7. Prognozowanie (na zasadzie ekstrapolacji istniejących tendencji) stanu środowiska poszczególnych obszarów (z uwzględnieniem interakcji Ziemia – człowiek).

Wykorzystanie programu zajęć pozalekcyjnych stwarza taką możliwość wszystkim uczniom.

5. Ramowy rozkład treści programowych według działów:

Numer działu	Tytuł działu	Sugerowana liczba godzin
I	Mapa-podstawowe źródło informacji	8
II	Ziemia we Wszechświecie	5
III	System przyrodniczy Ziemi . Atmosfera	6
IV	System przyrodniczy Ziemi . Hydrosfera.	6
V	System przyrodniczy Ziemi . Czynniki zewnętrzne i wewnętrzne kształtujące powierzchnie Ziemi.	6
VI	System przyrodniczy Ziemi .Pedosfera i biosfera.	6
VII	Procesy demograficzne.	4
VII	Gospodarowanie na Ziemi.	9
IX	Geografia Polski	8
	Ewaluacja	2
	Razem	60

6. Szczegółowy rozkład treści programowych według działów

(Plan nauczania)

Dział I Mapa – podstawowe źródło informacji

Lp.	Temat lekcji	Treści nauczania osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Test „ na wejście”	<ul style="list-style-type: none"> • Czyta ze zrozumieniem i wykonuje polecenia 	<ul style="list-style-type: none"> • Diagnoza umiejętności ucznia.
2.	Mapa poziomicowa i hipsometryczna	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje wypukłe i wklęsłe formy terenu na podstawie układu poziomic (dolina rzeczna, pagórek, wzgórze, przełęcz, wierzchołek) • potrafi narysować profil terenu • oblicza wysokość względną 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza wartości, układu i kształtu poziomic, • odczytywanie różnic wysokości na mapie hipsometrycznej
3.	Mapy w różnych skalach i o różnej treści	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza odległości rzeczywistej przy danej skali • oblicza skalę mapy przy danej odległości rzeczywistej, • oblicza pole powierzchni. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystywanie map wykonanych w różnych skalach
4.	Graficzne metody prezentowania zjawisk na mapie.	<ul style="list-style-type: none"> • zna metody ilościowe i jakościowe, • porównuje np. wielkość zjawisk klimatycznych – opadów ciśnienia, temperatury na mapie (metoda izolinii), • konstruuje kartodiagram i kartogram na podstawie danych liczbowych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystywanie danych liczbowych z tablic, roczników lub Internetu. • przygotowanie map konturowych
5.	Współrzędne geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> • odczytuje wartości południków i równoleżników, • zapisuje położenie geograficzne za pomocą międzynarodowych symboli, • oblicza rozciągłość równoleżnikową i południkową obiektów leżących na np. jednej półkuli, dwóch półkulach 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystywanie siatki kartograficznej do odszukania obiektów
6.	Porównywanie różnych obiektów na podstawie mapy.	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie obiektów według kierunków na mapie, • określenie położenia względem cech położenia, np. nad morzem, przy szlaku komunikacyjnym, itd., • poszukiwanie zależności, np. temperatury i wysokości nad poziomem morza. 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza map – stawianie pytań przez ucznia, np. dlaczego przebieg izoterm lipca w Polsce ma charakter równoleżnikowy?

7.	Egzaminacyjne zadania sprawdzające	<ul style="list-style-type: none"> • czyta ze zrozumieniem. • rozwiązuje zadania. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie barwnych map z zestawów maturalnych oraz innych map
8.	Analiza osiągnięć z działu I	<ul style="list-style-type: none"> • poprawia błędy 	

Dział II Ziemia we wszechświecie

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Budowa Wszechświata	<ul style="list-style-type: none"> • zna teorię i budowę Wszechświata, • zna planety wewnętrzne i zewnętrzne Układu Słonecznego, • rozumie pojęcia: galaktyka (w tym Droga Mleczna), teoria heliocentryczna, planeta, gwiazda, itd., 	<ul style="list-style-type: none"> • animacje komputerowe. Wizyta w Planetarium.
2.	Następstwa ruchu obrotowego.	<ul style="list-style-type: none"> • zna następstwa ruchu obrotowego, • uzasadnia np. spłaszczenie Ziemi przy biegunach, • uzasadni powstanie 24 stref czasowych i linii zmiany dat, czasu urzędowego, letniego i umownego, • oblicza czas słoneczny 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie podświetlanego globusa.
3.	Następstwa ruchu obiegowego.	<ul style="list-style-type: none"> • zna następstwa ruchu obiegowego, • porównuje oświetlenie ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku, • oblicza wysokość Słońca nad horyzontem pierwszych dniach astronomicznych pór roku oraz • określa położenie geograficzne na podstawie wysokości Słońca i różnicy czasu, 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie tellurium, globusa podświetlanego, animacji komputerowych.
4.	Rozwiązywanie egzaminacyjnych zadań sprawdzających opanowanie obliczeń.	<ul style="list-style-type: none"> • czyta ze zrozumieniem, • rozwiązuje zadania, 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnianie potrzeby rozumienia wpływów ruchów Ziemi na

			środowisko przyrodnicze i życie człowieka
5.	Korekta błędów	<ul style="list-style-type: none"> dokonyje samooceny opanowania umiejętności, 	<ul style="list-style-type: none"> zadania dodatkowe w miarę potrzeb

Dział III System przyrodniczy Ziemi. Atmosfera.

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Troposfera- warstwa najbliższa Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> zna pionową budowę atmosfery, zna skład atmosfery wie, że zachodzą tutaj zjawiska klimatyczne, zna schemat krążenia mas powietrza i rozkład ciśnień 	<ul style="list-style-type: none"> analiza schematu budowy atmosfery. znaczenie warstwy ozonowej dla człowieka
2.	Czynniki kształtujące klimat na świecie.	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rozkład temperatury i opadów na świecie uwzględniając w szczególności szerokość geograficzną, oblicza amplitudę temperatur, oblicza zmianę temperatury wraz z wysokością. 	<ul style="list-style-type: none"> dbałość o poprawne stosowanie terminów, np. amplituda temperatur, średnia ilość opadów
3.	Zróżnicowanie klimatów na Ziemi.	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje typ klimatu na podstawie klimatogramu, interpretuje mapy klimatyczne w celu wykazania zróżnicowania klimatycznego Ziemi, uzasadnia wpływ klimatu na życie mieszkańców w różnych częściach kuli ziemskiej 	<ul style="list-style-type: none"> dyskusja na temat wpływu działalności człowieka na zmiany klimatyczne
4.	Przyczyny i skutki klęsk żywiołowych – huragany.	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zniszczenia wywołane przez tornado, rozumie, że zmiana temperatury na Ziemi zmienia rozkład ciśnień 	<ul style="list-style-type: none"> odwołać się do znanych uczniom zjawisk z ostatnich wydarzeń
5.	Egzaminacyjne zadania sprawdzające	<ul style="list-style-type: none"> Czyta ze zrozumieniem Rozwiązuje zadania. 	

Dział IV System przyrodniczy Ziemi. Hydrosfera.

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Wody na kuli ziemskiej.	<ul style="list-style-type: none"> zna procentowe zasoby wody słodkiej i słonej, zna właściwości wody morskiej 	<ul style="list-style-type: none"> sporządzenie diagramu kołowego.
2.	Krążenie wody w przyrodzie.	<ul style="list-style-type: none"> omawia krążenie wody, przedstawia bilans wodny Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> analiza schematu.
3.	Ruchy wody morskiej.	<ul style="list-style-type: none"> zna skutki ruchów wody morskiej; pływów, falowania, prądów morskich 	<ul style="list-style-type: none"> czytanie map prezentujących zasolenie
4.	Znaczenie wody słodkiej .	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje wód słodkich, zna znaczenie lodowców górskich i lądolodów, wskazuje na mapach kontynentów rzeki, jeziora, bagna, lodowce, itd. 	<ul style="list-style-type: none"> zwrócenie uwagi na znaczenie wody w życiu biologicznym i gospodarce człowieka.
5.	Obiekty i zjawiska hydrologiczne na Ziemi. Susze i powodzie.	<ul style="list-style-type: none"> rozumie, wyjaśnia, wskazuje: dział wodny, dorzecze, źródło, reżim rzeki, delta, itd. sporządza diagram np. wielkości przepływu wód w rzece gromadzi informacje na temat powodzi i potrafi je lokalizować, wyjaśnia geograficzne przyczyny powodzi, uzasadnia wpływ człowieka na hydrosferę, rozumie konieczność ochrony wód słodkich 	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie map do ćwiczeń. korzystanie z różnych źródeł informacji, Internet.
6.	Egzaminacyjne zadania sprawdzające.	<ul style="list-style-type: none"> czyta ze zrozumieniem, rozwiązuje zadania, 	

Dział V System przyrodniczy Ziemi. Czynniki zewnętrzne i wewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Podział dziejów Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> dzieli dzieje na ery, okresy, epoki charakteryzuje najważniejsze 	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie programu multimedialnego,

		<p>wydarzenia w świecie organicznymi, rozkładzie lądów i wód, ruchach górotwórczych,</p> <ul style="list-style-type: none"> • czyta tablicę stratygraficzną, 	<p>tablicy stratygraficzna</p>
2.	<p>Skąły i minerały budujące skorupę ziemską.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozpoznaje skąły osadowe, magmowe, metamorficzne, • Wyjaśnia zależność pomiędzy budowa geologiczną a ukształtowaniem powierzchni Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • lekcja w terenie. Może być połączona z lekcją 1 z działu VI
3.	<p>Skutki wybuchów wulkanów i trzęsień Ziemi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zna teorię ruchu płyt litosfery, • zna budowę wulkanu , • wyjaśnia kształt wulkanu tarczowego i stożkowego, omawia znaczenie wybuchu wulkanu dla środowiska i człowieka, • wskazuje na mapach rejony najczęstszych trzęsień Ziemi (tsunami) 	<ul style="list-style-type: none"> • film, animacja komputerowa, plansze plakaty, mapy
4.	<p>Wietrzenie fizyczne i chemiczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zna rodzaje wietrzenia fizycznego i wskazuje przykłady na mapie, np. gołoborza w G. Świętokrzyskich, • omawia wpływ zmiany temperatury na ten proces, • omawia skutki zjawisk krasu zewnętrznego i wewnętrznego, • lokalizuje na mapach przykłady tych zjawisk, np. jaskinia Raj 	<ul style="list-style-type: none"> • wskazywanie na zależność: proces-czynnik - forma
5.	<p>Rzeźbotwórcza działalność wody płynącej, wody morskiej, wiatru i lodowców</p>	<ul style="list-style-type: none"> • posługują się pojęciami: erozja, akumulacja, abrazja, korazja, granica wiecznego śniegu, itd., • rozumie zależność: proces - czynnik-forma rzeźby, 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie animacji, filmu
6.	<p>Zadania sprawdzające Wyjaśnianie genezy form rzeźby na fotografiach, schematach... Utrwalenie wiadomości.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • czyta ze zrozumieniem • rozwiązuje zadania wyjaśnia genezę form, • prognozuje dalsze etapy zmian powierzchni Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • gra dydaktyczna

VI System przyrodniczy Ziemi. Pedosfera i biosfera

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Proces glebotwórczy. Profil glebowy.	<ul style="list-style-type: none"> zna składniki gleby, podaje etapy jej powstawania, analizuje warstwową budowę gleby, ocenia żyzność gleby, 	<ul style="list-style-type: none"> wyjście w teren – opis odkrywki glebowej.
2.	Strefy roślinno-glebowe na kuli ziemskiej.	<ul style="list-style-type: none"> zna typy gleb i potrafi wskazać na mapie, rozumie zależność między skałą macierzystą a typem gleb, wyjaśnia wpływ klimatu na typ gleby, zna rozmieszczenie formacji roślinnych na kuli ziemskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie profili glebowych-plansze.
4.	Rozmieszczenie gleb astrefowych .	<ul style="list-style-type: none"> lokalizuje mady, rędziny, gleby górskie i określa ich rolę w działalności człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> analiza map tematycznych.
5.	Skutki degradacji gleb.	<ul style="list-style-type: none"> rozumie potrzebę ochrony gleb przy zwiększającej się liczbie ludności świata, potrafi wyjaśnić związki między światem roślin i zwierząt a warunkami glebowymi. 	Dyskusja . Metaplan.
6.	Egzaminacyjne zadania sprawdzające	<ul style="list-style-type: none"> czyta ze zrozumieniem, rozwiązuje zadania, 	

VII Procesy demograficzne

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Przyczyny przyrodnicze i pozaprzyrodnicze nierównomiernego rozmieszczenia ludności na Ziemi.	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapach i nazywa obszary przeludnione i o bardzo małej gęstości zaludnienia, zna formy osadnicze miast 	<ul style="list-style-type: none"> Analiza krzywej ludności świata. Prognozowanie zmian.
2.	Struktura demograficzna ludności świata.	<ul style="list-style-type: none"> zna cechy struktury demograficznej- wieku, płci, struktury zawodowej 	<ul style="list-style-type: none"> Analizowanie piramid wieku i płci.

		<ul style="list-style-type: none"> • prognozuje zmiany demograficzne wybranych obszarów świata 	
3.	Obliczanie podstawowych wskaźników demograficznych dla Polski i świata.	<ul style="list-style-type: none"> • oblicza przyrost naturalny, • oblicza saldo migracji, przyrost rzeczywisty, • oblicza stopę bezrobocia 	<ul style="list-style-type: none"> • posługiwanie się terminologią demograficzną
4.	Egzaminacyjne zadania sprawdzające.	<ul style="list-style-type: none"> • czyta ze zrozumieniem, • rozwiązuje zadania. 	

VIII Gospodarowanie na Ziemi

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Regiony rolnicze świata.	<ul style="list-style-type: none"> • zna czynniki przyrodnicze rozwoju rolnictwa, • lokalizuje na mapach regony rolnicze świata, • ocenia ich przydatność w wyżywieniu ludności świata 	<ul style="list-style-type: none"> • ocena przydatności rolniczej obszarów
2.	Produkcja roślinna i zwierzęca na świecie.	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia związek wielkości produkcji rolnej z poziomem rozwoju kraju i regionu, • potrafi scharakteryzować i zlokalizować rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt, • zna typy rolnictwa i strukturę użytkowania ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza porównawcza dwóch krajów o różnym poziomie rolnictwa
3.	Wykorzystanie zasobów mórz i oceanów oraz zasobów leśnych.	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje rozmieszczenie łowisk, • na kraje o największych połowach ryb, • ocenia wpływ tych zasobów na wzrost ilości żywności. 	<ul style="list-style-type: none"> • wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji
4.	Rozmieszczenie i podział głównych surowców mineralnych świata.	<ul style="list-style-type: none"> • zna podział surowców ze względu na zastosowanie w szczególności surowce energetyczne, • lokalizuje na mapach ich rozmieszczenie (regiony, kraje), 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenia z wykorzystaniem map gospodarczych
5.	Wielkie okręgi przemysłowe świata.	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje czynniki lokalizacji przemysłu, • zna rozmieszczenie okręgów przemysłowych 	<ul style="list-style-type: none"> • uzasadnianie podziału krajów na „Bogatą Północ” i „Biedne Południe”

6.	Bezpieczeństwo energetyczne świata.	<ul style="list-style-type: none"> • porównuje wielkość produkcji i zużycie energii elektrycznej, • zna alternatywne źródła energii. 	<ul style="list-style-type: none"> • zastosowanie metody meta planu do oceny bezpieczeństwa energetycznego świata.
7.	Zróźnicowanie poziomu usług na świecie.	<ul style="list-style-type: none"> • rozumie, że poziom zatrudnienia w usługach jest wskaźnikiem rozwoju gospodarczego, • zna podział usług 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza danych statystycznych wybranych krajów z uwzględnieniem Polski.
8.	Wzrost znaczenia rozwoju turystyki na świecie	<ul style="list-style-type: none"> • zna walory turystyczne najważniejszych regionów świata, • Rozumie znaczenie turystyki we wzroście dochodu narodowego poszczególnych krajów i regionów. 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z komputerem –wyszukiwanie czynników atrakcyjności wybranych obszarów. Sporządzenie mapy mentalnej.
9.	Handel i komunikacja motorem rozwoju gospodarczego.	<ul style="list-style-type: none"> • zna znaczenie transportu i łączności w rozwoju gospodarczym świata, • ustala związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy handlem zagranicznym a rozwojem gospodarczym kraju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystywanie danych z analiz i wykresów do określania geograficznej i towarowej struktury handlu międzynarodowego.

IX Geografia Polski (wybrane elementy)

Lp.	Temat lekcji	Cele edukacyjne - osiągnięcia ucznia Uczeń:	Porady metodyczne
1.	Przegląd krain geograficznych Polski z uwzględnieniem własnego regionu.	<ul style="list-style-type: none"> • zna pasowy układ krain, • zna nazwy krain geograficznych, • Zna główne cechy rzeźby terenu poszczególnych krain 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Metoda JIGSAW</i>-cechy przyrodnicze, gospodarcze, inne .
2.	Migracje Polaków.	<ul style="list-style-type: none"> • zna terminologię • rozumie migracje wewnętrzne i zewnętrzne, • oblicza przyrost rzeczywisty. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie wiadomości z różnych źródeł.
3.	Rolnictwo Polski na tle rolnictwa w Europie.	<ul style="list-style-type: none"> • zna cechy rolnictwa Polski, • zna warunki przyrodnicze regionów, • zna problemy polskiego rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazanie możliwości polskiego rolnictwa w np. produkcji żywności ekologicznej.

4.	Zasoby surowcowe Polski.	<ul style="list-style-type: none"> • Lokalizuje obszary występowania głównych surowców Polski, • rozumie znaczenie surowców energetycznych, • rozumie problemy polskiej energetyki 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie tendencji zmian wydobycia wybranych surowców
	Wzrost znaczenie usług turystycznych w rozwoju gospodarczym kraju.	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wzrost zainteresowania walorami turystycznymi Polski. • podaje przykłady inwestycji wspomagających rozwój turystyki, • wykazuje zmiany zatrudnienia w sferze usług. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Mapa mentalna, burza mózgów, np. Cechy turystyczne własnego regionu</i>
6.	Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w Polsce.	<ul style="list-style-type: none"> • zna i lokalizuje na mapie Polski obiekty chronione z list UNESCO, rezerваты biosfery, parki narodowe, rezerваты przyrody z uwzględnieniem własnego regionu. • rozumie konieczność poczucia tożsamości lokalnej i narodowej 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza map tematycznych, informatorów, przewodników • zaproponowanie Szlaku po wybranych obiektach metodą projektu
7-8.	Podróż po Polsce – Quiz opracowany przez uczniów.	<ul style="list-style-type: none"> • selekcjonuje, porządkuje, wartościuje zebrane informacje. • dostosowuje treści zadań do opisu wymagań egzaminacyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazanie zmian w różnych działach gospodarki – przemyśle (restrukturyzacja), rolnictwie, usługach
9-10.	Test „na wyjściu”. Ewaluacja realizacji treści programowych.	<ul style="list-style-type: none"> • dokonuje autoewaluacji osiągnięć. 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie ankiety

1. Ewaluacja programu.

1. Test diagnozujący wiadomości ucznia „ na wejściu”.
2. Poszukiwania doskonalszych metod pracy w trakcie realizacji całości programu.
3. Ewaluacja cząstkowa po każdym dziale.
4. Test diagnozujący wiadomości ucznia „ na wyjściu”.
5. Przeprowadzenie wśród uczniów ankiety oceniającej realizację programu.
6. Porównanie wyników nauczania z najbliższą oceną roczną, semestralną, wynikiem maturalnym.
7. Wnioski i rekomendacje.

Test wstępny z geografii do liceum

(zadania zamknięte- za każdą prawidłową odpowiedź 1pkt.!)

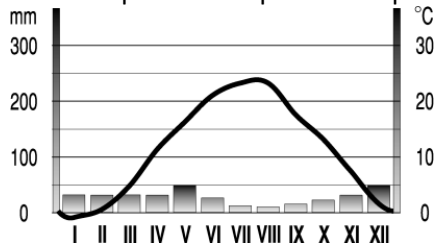
1) Ile procent składu powietrza stanowi tlen?

- a) 78% b) 30% c) 21% d) 14%

2) Warstwa atmosfery, w której zachodzą zjawiska pogodowe to :

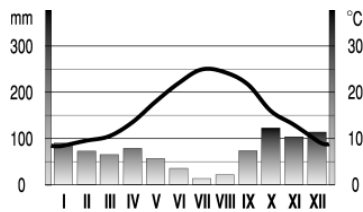
- a) biosfera
b) troposfera
c) mezosfera
d) stratosfera

3) Roczna amplituda temperatur na poniższym klimatogramie wynosi:

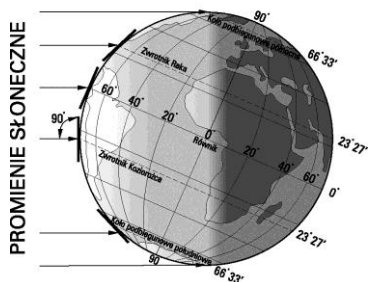
- a) 25° C
b) 19° C
c) 20° C
d) 16° C

4) Podkreśl typ klimatu dla wskazanego niżej klimatogramu:

- a) monsunowy
b) równikowy
c) podrównikowy
d) śródziemnomorski

5) Rysunek przedstawia oświetlenie Ziemi w dniu: a) 22 IV; b) 22 XII; c) 23 IX; d) 21 III

- 6) Podkreśl właściwą odpowiedź:
Jeżeli w Warszawie (21°E) jest godzina 13.00 **czasu miejscowego** to w Tokio (140°E) jest godzina:
- a) 21.16
 - b) 7.56
 - c) 10.00
 - d) 20.56
- 7) Podkreśl prawidłowo uporządkowane wymienione formacje roślinne występujące na **półkuli północnej**, zaczynając od najbardziej wysuniętej na północ.
- a) sawanna, krajobraz pustynny i półpustynny , roślinność śródziemnomorska
 - b) roślinność śródziemnomorska, krajobraz pustynny i półpustynny, sawanna
 - c) krajobraz pustynny i półpustynny, roślinność śródziemnomorska, sawanna
 - d) krajobraz pustynny i półpustynny, sawanna, roślinność śródziemnomorska
- 8) W którym z wymienionych zestawów występuje gleba astrefowa?
- a) gleby tundrowe, gleby na tufach wulkanicznych, bielice
 - b) gleby tundrowe, brunatne, bielice
 - c) gleby tundrowe, czarnoziemy, bielice
 - d) gleby laterytowe, gleby cypryjskie, bielice
- 9) Podkreśl prawdziwe określenie charakteryzujące położenie Polski:
- a) od wschodu sąsiaduje z Niemcami
 - b) leży w środkowej części Europy
 - c) leży w dorzeczu Wisły, Odry i Wołgi
 - d) leży w strefie czasu zachodnioeuropejskiego
- 10) Do form krasowych należy:
- a) mogot
 - b) morena
 - c) eratyk
 - d) lawa
- 11) Jakiej użyjesz skali, aby długość Wisły (1047 km) zmieściła się na kartce w Twoim zeszycie?
- a) 1: 100 000
 - b) 1: 100 000 000
 - c) 1:1 500 000
 - d) 1:10 000 000
- 12) Wybierz prawidłowo ułożone ery:
- a) prekambryjska, paleozoiczna, mezozoiczna, kenozoiczna
 - b) paleozoiczna, prekambryjska, mezozoiczna, kenozoiczna
 - c) kenozoiczna, prekambryjska, mezozoiczna, paleozoiczna
 - d) kenozoiczna, mezozoiczna, prekambryjska, paleozoiczna

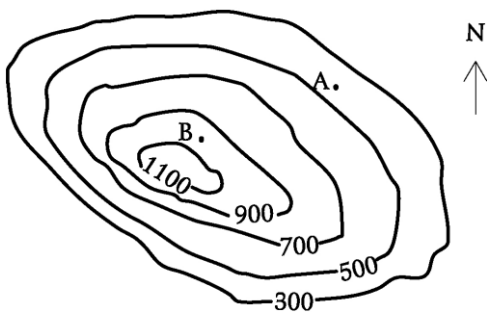
13) Polska jest krajem

- a) wyżynnym
- b) nizinnym
- c) nizinnym i wyżynnym
- d) nizinnym, wyżynnym i górskim

14) Rysunek poziomicowy przedstawia:

- a) kotlinę
- b) górę
- c) pagórek
- d) dolinę

15) Wysokość względna pomiędzy punktami A i B wynosi:

- a) 600 m
- b) 900 m
- c) 1000 m
- d) 400 m

16) Lasy w Polsce zajmują ok.:

- a) 15%
- b) 29%
- c) 33%
- d) 41%

17) Głównym surowcem mineralnym Niziny Śląskiej jest:

- a) węgiel kamienny
- b) ruda miedzi
- c) siarka
- d) ruda żelaza

18) W Polsce znajdują się :

- a) 14 parków narodowych
- b) 32 parki narodowe
- c) 21 parków narodowych
- d) 23 parki narodowe

Klucz odpowiedzi do testu wstępnego z geografii do liceum-

za każdą prawidłową odpowiedź 1 pkt., czas pracy ok. 40 minut

1. C
2. B
3. A
4. D
5. B
6. D
7. C
8. A
9. B
10. A
11. D
12. A
13. B
14. B
15. A
16. B
17. B
18. D

Proponowana skala ocen:

18 - 16 pkt. bardzo dobry

15 – 13 pkt. dobry

12 – 9 pkt. dostateczny

8 – 6 pkt. dopuszczający

5 – 0 pkt. niedostateczny

Scenariusz zajęć

Temat: Struktura demograficzna ludności świata.
Obliczanie wskaźników demograficznych.

Czas pracy - 90 minut

Hasło programowe: Procesy demograficzne

Cel ogólny: Wykazanie i przewidywanie zmian w liczbie ludności świata na podstawie map, wykresów i danych liczbowych.

Cele szczegółowe:

Wiadomości

A - Uczeń zna:

- terminy – zna podstawowe wskaźniki demograficzne
- strukturę demograficzną według wieku, płci wybranych obszarów na Ziemi
- cechy społeczeństw młodych i starych

B – Uczeń rozumie i opisuje:

- zmianę liczby ludności w przedziałach czasowych,
- charakteryzuje dynamikę zmian,
- stabilizację w Europie, zahamowanie eksplozji demograficznej w Azji i Afryce

Umiejętności

C – potrafi:

- obliczyć przyrost naturalny,
- obliczyć saldo migracji,
- obliczyć przyrost rzeczywisty,

D - uczeń potrafi:

- analizować piramidy wieku i płci
- prognozować zmiany demograficzne

Postawy – kształtowanie postaw poczucia tożsamości narodowej i lokalnej, kształtowanie postawy wpływania na rozwój najbliższej okolicy.

Metody – burza mózgów, praca z tekstem, praca z materiałem graficznym

Forma pracy – indywidualna , zbiorowa.

Środki dydaktyczne: podręcznik *Geografia na czasie 1*, Wydawnictwo PWN; Geografia, liceum – *Zadania na mapach konturowych i topograficznych*, Wyd. Demart, Internet, rocznik statystyczny, Świat w liczbach, atlas geograficzny.

Faza przygotowująca

Przygotowanie materiałów, omówienie celu i przebiegu zajęć, sposobu korzystania z dostępnych źródeł.

Faza realizacyjna

1. *Burza mózgów* na temat kryteria podziału społeczeństw według:
 - wieku,
 - płci,
 - wykształcenia,
 - zawodu,
 - narodowości,
 - miejsca zamieszkania
 - inne
2. Analiza struktury wieku – podręcznik, str.12 oraz piramid wieku i płci str. 16. Wyjaśnienie pojęć: społeczeństwo młode, stare, dzietność, współczynnik feminizacji, itd.
3. Praca indywidualna z mapą i wykresami - rozwiązywanie ćwiczenia 1,2,3 str. 76-77 w *Zadaniach na mapach konturowych i topograficznych* z wykorzystaniem podręcznika, atlasu oraz Internetu.

Analiza map oraz piramid

 - określenie tempa przyrostu naturalnego
 - skutków niskiego i wysokiego przyrostu naturalnego
 - porównanie wybranych krajów według określonych wskaźników.
4. Praca indywidualna z rocznikiem statystycznym lub innymi pomocami z danymi liczbowymi – obliczanie przyrostu rzeczywistego dla Polski i np. Indii według zaproponowanego schematu (następna strona) lub podręcznika str. 26.

Faza podsumowująca

5. Wykazanie zmian zgodnie z obliczonymi wartościami.
6. Podsumowanie – ewaluacja ustna osiągnięcia celów.

$$\text{PRZYROST NATURALNY} + \text{SALDO MIGRACJI} = \text{PRZYROST RZECZYWISTY}$$
$$(\text{URODZENIA} - \text{ZGONY}) + (\text{IMIGRACJA} - \text{EMIGRACJA})$$

Współczynnik urodzeń $W_u = \frac{\text{liczba urodzeń}}{\text{liczba ludności}} \times [1000 \text{ ‰}]$

Współczynnik zgonów $W_z = \frac{\text{liczba zgonów}}{\text{liczba ludności}} \times [1000 \text{ ‰}]$

Współczynnik przyrostu naturalnego $W_{pn} = W_u - W_z$

Współczynnik feminizacji $W_f = \frac{K \text{ (liczba kobiet)}}{M \text{ (liczba mężczyzn)}} \times 100$

Scenariusz zajęć

Temat: Wzrost znaczenia turystyki w rozwoju gospodarczym kraju

Hasło programowe: Geografia Polski

Cel ogólny: Wykazanie wpływu turystyki na rozwój kraju.

Cele szczegółowe:

Wiadomości

A - Uczeń zna:

- Terminy - turystyka, PKB
- walory przyrodnicze i pozaprzyrodnicze,

B – Wyjaśnia:

- związek pomiędzy marketingiem a ilością turystów przyjeżdżających do Polski

Umiejętności

C – potrafi:

- omówić walory turystyczne własnego regionu i innych regionów na podstawie map, przewodników, Internetu i innych źródeł.
- wyjaśnić wpływ rozwoju turystyki na zmianę krajobrazu,
- wyjaśnić zależność poziomu życia mieszkańców od infrastruktury

D - uczeń potrafi:

- ocenić wartość turystyczną wybranych miejsc
- zaplanować folder reklamowy

Postawy – kształtowanie postaw poczucia tożsamości narodowej i lokalnej, kształtowanie postawy wpływania na rozwój najbliższej okolicy.

Metody – burza mózgów, praca z tekstem, elementy metody projektów, dramy.

Forma pracy – indywidualna , zbiorowa.

Środki dydaktyczne: podręcznik Geografia 3 Polska, Zeszyt ćwiczeń – E., J., Wójcik, H.P. Staniów, atlas geograficzny dla liceum, przewodniki po regionie i Polsce, mapa krajobrazowo-samochodowa. Internet.

Faza przygotowująca

Przygotowanie materiałów, omówienie celu i przebiegu zajęć, sposobu korzystania z dostępnych źródeł.

Faza realizacyjna

7. *Burza mózgów* na temat turystyki w regionie:

- Walory turystyczne,
- Biura turystyczne i reklama,
- Zagospodarowanie ,
- Agroturystyka,
- Infrastruktura,
- Inne

8. Wyjaśnienie pojęć; turysta, turystyka, walory wypoczynkowe, krajoznawcze, specjalistyczne.

9. Podział walorów na przyrodnicze i pozaprzyrodnicze.

10. Praca indywidualna- rozwiązywanie ćwiczenia 22 str. 58 w zeszyte ćwiczeń wykorzystując podręcznik str.238-239, atlas oraz foldery i Internet.

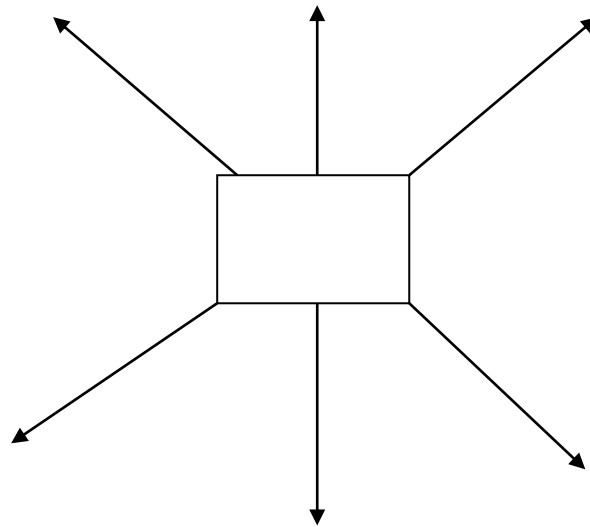
11. Analiza wykresu Ruch osobowy na przejściach granicznych Polski w latach 1989-2003:

- Wykazanie dynamiki w poszczególnych latach
- Porównanie przyjazdów obcokrajowców i wyjazdami Polaków
- Podanie przyczyn zainteresowania Polska wynikających m.in. z transformacji zmian w Polsce

6 . Analiza Tabeli IV-13. Wpływy z turystyki i wydatki na promocję w wybranych państwach (Polska, Czechy , Węgry, Hiszpania).

7. Ustalenie strategii rozwoju turystyki w Polsce czytanie ze zrozumieniem fragmentów tematu (str.234) dotyczących wzrostu zatrudnienia, wzrostu PKB.

8. Wykonanie mapy mentalnej - *Turystyka bodźcem rozwoju Polski*

9. Praca twórcza – Zaplanowanie folderu promocyjnego 2 miejsc w Polsce dla turysty z Niemiec, Czech, Holandii, Japonii z uwzględnieniem zapotrzebowania odbiorców. Wykorzystanie ćwiczenia 21 str.56 oraz 24 str. 59.

- Burza mózgów – łączenie wiedzy z różnych przedmiotów (np. historia, muzyka).
- Praca z atlasem – mapy turystyczne, miejsc ochrony przyrody i dziedzictwa narodowego

Faza podsumowująca

10. Jeżeli uczniowie przygotowują folder można wprowadzić elementy dramy; uczeń wcieli się w rolę właściciela biura turystycznego.

11. Podsumowanie – ewaluacja ustna osiągnięcia celów .

Wykaz pomocy dydaktycznych

Do zajęć wyrównawczych z geografii w liceum proponuję następujące **podręczniki**:

1. Barbara Lenartowicz, Ewa Wilczyńska - **Geografia na czasie - część 1,2,3** – podręcznik - poziom podstawowy, Wydawnictwo PWN
2. Barbara Lenartowicz, Ewa Wilczyńska , Marcin Wójcik, Dorota Mróz – Zeszyt ćwiczeń 1, 2, 3 - poziom podstawowy
3. Jan Wójcik- **Geografia 1 – Ziemia**, podręcznik do liceum....; Wydawnictwo Nowa Era
4. Hanna Staniów, Piotr Staniów – **Geografia 2-Świat**; Wydawnictwo Nowa Era
5. Jan Wójcik , Hanna Staniów, Piotr Staniów – **Geografia 3 – Polska**; Wydawnictwo Nowa Era

Zaproponowane treści można realizować również wykorzystując inne podręczniki i ćwiczenia.

Wykaz innych pomocy dydaktycznych polecanych do zajęć warsztatowych i pracy z mapą

1. Janusz Stasiak, Zbigniew Zaniewicz – Matura 2010 (lub 2011) Geografia, Vademecum; Wydawnictwo *Operon*
2. Publikacje z arkuszami maturalnymi różnych wydawnictw. Geografia. Edycja 2010
3. Paweł Wład – Geografia. Zestaw map konturowych 1- Świat, kontynenty
4. Paweł Wład – Geografia. Zestaw map konturowych 2 - Polska, Województwa
5. **R. Domachowski, Grażyna Młynarczyk– Geografia, (liceum), zadania na mapach konturowych i topograficznych, Wydawnictwo Demart***
6. Świat w liczbach
7. Tablice geograficzne dla ucznia
8. Atlas geograficzny dla liceum

**Z uwagi na wykorzystanie tych publikacji do realizacji wielu zagadnień z geografii fizycznej i społeczno-ekonomicznej polecam 2 opracowania, „niebieskie”- wersja łatwiejsza, „zielona”- liceum poziom podstawowy i rozszerzony - wersja trudniejsza.*

Bibliografia

1. Podstawy programowe kształcenia ogólnego do przyrody, geografii w gimnazjum i liceum obowiązujące w roku 2010.
2. Tom 5. Podstawa programowa z komentarzami – Edukacja przyrodnicza, 2009.
3. Materiały dla nauczyciela –Wydawnictwo Nowa Era, WSiP, PWN, Wiking, Operon.
4. Opracowania i analizy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej
5. Wiesław Srokosz – Zadania, wskazówki, zasady oceniania. Jak przygotować się do egzaminu?
6. Merrill Harmin - *Duch klasy, Jak motywować uczniów do nauki?*
7. Ewa Grela- *Stosowanie aktywizujących metod nauczania.*
8. Arends R.I., - *Uczmy się nauczać.*